

УДК 378.147:373.3.011-051

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.19>

Галина ЧЕРНЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська область, Україна, 84000

ORCID: 0000-0003-2080-3946

Бібліографічний опис статті: Черненко, Г. (2021). Формування професійних компетентностей у майбутніх учителів закладів початкової освіти під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 123–129, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.19>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розкрито проблему формування професійних компетентностей у майбутніх учителів закладів початкової освіти під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Обґрунтовано актуальність цієї проблеми, що зумовлена реформуванням освіти в Україні, насамперед упровадженням Нової української школи та професійної підготовки сучасного вчителя, що відповідають вимогам сьогодення. Здійснено аналіз науково-педагогічних досліджень у галузі цієї проблематики та визначена мета дослідження, яка полягає у здійсненні аналізу сучасних нормативних документів щодо професійних компетентностей учителів та дослідженні процесу формування компетентностей у майбутніх учителів закладів початкової освіти під час вивчення методичної дисципліни. Здійснено аналіз Професійного стандарту вчителя. Охарактеризовано загальні та професійні компетентності, що передбачені стандартом. Обґрунтовано трудові функції вчителя та відповідні їм професійні компетентності.

Наведено мету, завдання, фахові компетентності, програмні результати дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». З метою розуміння вивчення курсу здійснено аналіз Типових освітніх програм Нової української школи, а саме: природничої, історичної, соціальної, громадянської, здоров'язбережувальної освітніх галузей.

Проаналізовано змістове наповнення цієї методичної дисципліни. Розкрито процес ознайомлення майбутніх учителів початкових класів з ефективними методами (проблемно-пошукові, дослідницькі, метод проектів), засобами наочності (натуральні: живі і неживі природні об'єкти, образотворчі, мультимедійні, інформаційно-технічні), типами уроків (інтегровані уроки, уроки-дослідження, уроки-проекти).

Наведено результати проведеного фокус-групового опитування студентів із метою виявлення у них сформованих професійних компетентностей. У процесі дослідження виявлено такі компетентності, які формуються у майбутніх учителів початкової школи під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: предметно-методична, інформаційно-цифрова, компетентність педагогічного партнерства, проєктувальна, інноваційна.

Ключові слова: початкова освіта, компетентності, професійні компетентності, курс «Я досліджую світ», освітні програми, методи, засоби.

Halyna CHERNENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Theory and Methodology of Primary Education, Pereiaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University, Sukhomlinsky str., 30, Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 84000

ORCID: 0000-0003-2080-3946

To cite this article: Chernenko, H. (2021). Formuvannia profesiinykh kompetentnostei u maibutnykh uchyteliv zakladiv pochatkovoї osvity pry vyvchenni dystsypliny «Metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ja doslidzhuju svit» [Developing the professional competencies of future primary school teachers while studying the discipline "Teaching methods for the integrated course "I explore the world"]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 6, 123–129, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.6.19>

DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS WHILE STUDYING THE DISCIPLINE "TEACHING METHODS FOR THE INTEGRATED COURSE "I EXPLORE THE WORLD"

The article reveals the problem of formation of professional competencies of future teachers of primary education institutions while studying the discipline "Methods of teaching an integrated course "I explore the world". The relevance of this problem is justified, which is due to the reform of education in Ukraine, primarily the implementation of the New Ukrainian school and professional training of a modern teacher to meet today's requirements. The analysis of scientific and pedagogical research in the field of this problematic is carried out and the aim of the research is defined, which is the implementation of the analysis of modern normative documents on professional competence of teachers and the research of the process of competence formation in future primary school teachers while studying the methodological discipline. The analysis of the Professional Standard for Teachers has been carried out. The general and professional competencies stipulated by the standard are characterized. The work functions of a teacher and professional competencies corresponding to them are substantiated.

The aims, objectives, professional competencies, programme outcomes of the discipline "Teaching methodology of the integrated course "I explore the world" are presented. In order to understand the teaching of the course, an analysis of the typical educational programmes of the New Ukrainian School, namely: natural, historical, social, civic, health-saving educational branches, is conducted.

The content of this methodological discipline is analysed. The process of familiarization of future primary school teachers with effective methods (problem-search, research, project methods), visual aids (natural - living and inanimate natural objects, graphic, multimedia, information and technical), types of lessons (integrated lessons, research lessons, project lessons) is disclosed.

The results of a focus group survey of higher education applicants to identify their established professional competencies are presented. In the course of the study the following competencies have been identified, which are formed in future primary school teachers while studying the discipline "Methods of teaching an integrated course "I Explore the World": subject-methodological, information and digital, pedagogical partnership competence, design, innovation competence.

***Key words:** primary education, competence, professional competence, "I Explore the World" course, educational programmes, methods, tools.*

Актуальність проблеми. Нині надзвичайно гостро постає питання професійної підготовки майбутніх учителів для Нової української школи. Актуальність цієї проблеми полягає у тому, що концептуальні засади реформування шкільної освіти вимагають нового вчителя для школи, який буде людиною-лідером, любити свої предмети, фахово їх викладати, мати академічну свободу. Академічна свобода учителя полягає у можливостях готувати власні авторські навчальні програми, підбирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання. Сучасний учитель повинен бути творчим, креативним, незалежним, вільним у висловлюваннях своїх думок і поглядів. Нова роль учителя полягає у виконанні функцій наставника, коуча, фасилітатора, тьютора, модератора (Концепція, 2017). Таким чином, сучасному вчителю повинні бути притаманні професійні компетентності, які необхідні для здійснення освітнього процесу в закладах початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дозволяє стверджувати, що проблема професійної підготовки вчителя початкової школи завжди була актуальною. Її актуаль-

ність супроводжувалася постійними вимогами суспільства та розвитком освіти в Україні. Науковці в своїх дослідженнях розкривали різні проблеми професійної підготовки вчителів. Досліджувалися питання розроблення системи активних форм та засобів активізації пізнавальної діяльності студентів (М. Ярмаченко), модульного навчання у закладах вищої освіти (А. Алексюк, А. Вербицький), гуманізації професійного становлення учителя (І. Бех, О. Кондратюк), розвитку комунікативної культури педагога (Л. Кондратова), професійної підготовки учителя до здійснення освітньої діяльності в школі та упровадження сучасних технологій навчання у процесі підготовки майбутніх учителів (О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонова) і ін.

Незважаючи на величезну кількість наукових праць дослідників, переконуємося, що з упровадженням Нової української школи ця проблема є актуальною і потребує нових підходів щодо її дослідження з урахуванням вимог сучасного розвитку освіти в Україні.

Мета статті – здійснити аналіз сучасних нормативних документів щодо підготовки компетентнісних учителів та дослідити про-

цес формування професійних компетентностей у майбутніх учителів закладів початкової освіти під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що для ефективної реалізації вимог Нової української школи в закладах вищої освіти виникла потреба в оновленні освітніх програм щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Оновлення насамперед зумовлюється і затвердженням у грудні 2020 р. Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (Професійний стандарт, 2020).

У даному Професійному стандарті прописані *загальні компетентності* (громадянська, соціальна, культура самовираження, підприємницька, лідерська), *трудові функції та відповідні їм професійні компетентності*, які повинні бути притаманні вчителям. Так, трудовій функції А, яка передбачає навчання учнів предметів, застосування сучасного змісту освіти, нових методик і технологій навчання, належать такі компетентності: мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова. Трудова функція Б спрямована на партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу і передбачає формування психологічної, емоційно-етичної та компетентності педагогічного партнерства. Здійснення організації безпечного, здорового та інклюзивного освітнього середовища передбачає трудова функція В, яка формує інклюзивну, здоров'язбережувальну та проєктувальну компетентності. Трудова функція Г спрямована на управління освітнім процесом і передбачає прогностичну, організаційну, оцінювальну-аналітичну компетентності. Безперервний професійний розвиток зазначений трудовою функцією Д і відповідними компетентностями: інноваційна, здатність до навчання упродовж життя, рефлексивна (Професійний стандарт, 2020). Професійний стандарт є розвивальним і побудованим так, що спонукає до особистісного і професійного розвитку. У ньому передбачено розвиток кожної компетентності за професійним ростом кар'єри вчителя.

Варто зазначити, що Професійний стандарт має широкі сфери застосування, а саме слугує для розроблення освітніх програм підготовки й підвищення кваліфікації учителів, акредитації освітніх програм (до вже акредитованих програм можна вносити нові елементи, і в університетах викладати курси з огляду на стандарт), для самооцінювання, підвищення кваліфікації та сертифікації учителів.

Тому виникла необхідність урахування Професійного стандарту під час підготовки майбутніх учителів початкових класів. В освітній програмі бакалаврського рівня за спеціальністю «Початкова освіта» передбачено підготувати фахівців початкової освіти, здатних самостійно розв'язувати спеціальні завдання та практичні проблеми у процесі педагогічної діяльності в закладах початкової освіти; сформувані загальні та професійні компетентності в майбутніх учителів початкової школи.

Зрозуміло, що загальні та професійні компетентності у здобувачів вищої освіти будуть формуватися у процесі вивчення всіх освітніх компонентів, що передбачені освітньою програмою та навчальним планом. Ми більш детально зупинимось на вивченні дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ», яку вивчають здобувачі бакалаврського рівня за спеціальністю «Початкова освіта».

Цей курс спрямований на забезпечення знаннями про сучасні досягнення методики, якими повинні володіти майбутні вчителі початкових класів для викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Під час вивчення курсу відбувається ознайомлення із нормативними документами (Державний стандарт початкової школи, Типові освітні програми) та вимогами Нової української школи. Здійснюється підготовка до розроблення планів-конспектів та проведення уроків, позаурочної та позакласної роботи з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Студенти знайомляться із методикою та використанням сучасних інноваційних технологій здійснення освітнього процесу в закладах початкової освіти.

У процесі вивчення цього курсу передбачено сформувані в майбутніх учителів загальні та спеціальні (фахові) компетентності, а саме:

– *здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової*

освіти (здатність здобувачів освіти аналізувати Типові освітні програми Нової української школи (природнича, громадянська, історична освітні галузі; інтегрований курс «Я досліджую світ»), розуміти процеси інтеграції в освітньому середовищі (види інтеграції), передбачати очікувані результати навчання учнів, здійснювати оцінювання, висловлювати власні думки, критично мислити);

– *здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання, добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей* (здатність будувати інтегровані уроки «Я досліджую світ» (визначати компетентності, очікувані результати, підбирати методичний матеріал); використовувати ефективні методи, засоби та форми роботи на уроках «Я досліджую світ»; формувати в молодших школярів дослідницькі уміння, спостережливість, здійснювати проектну роботу, проводити експерименти (досліди), висловлювати власні думки, використовувати інноваційні та сучасні технології навчання при проведенні інтегрованих уроків «Я досліджую світ»).

Насамперед проаналізуємо інтегрований курс «Я досліджую світ», що передбачений для вивчення у Типових освітніх програмах Нової української школи. Як правило, курс «Я досліджую світ» об'єднує природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров'язбережувальну освітні галузі (за програмою О. Савченко) (Типові освітні програми, 2019). Під час вивчення природничої освітньої галузі молодший школяр повинен навчитися відкривати світ природи, спостерігати за навколишнім світом, експериментувати та створювати навчальні моделі, проводити експерименти та досліди, опрацьовувати та систематизувати інформацію природничого змісту, встановлювати взаємозв'язки між явищами природи, пояснювати роль природничих наук і техніки в житті людини, критично оцінювати факти, поєднувати набуті знання з досвідом і творчо використовувати для розв'язання проблем природничого характеру (Державний стандарт, 2018: 7).

Громадянська та історична освітні галузі дозволяють здобувачу початкової освіти навчитися встановлювати зв'язки між подіями в суспільстві, сформувати активну громадянську

позицію на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантно ставитися до оточення, орієнтуватися в суспільному середовищі, аналізувати джерела соціальної та історичної інформації, знати події історичного минулого й сьогодення, усвідомлювати себе громадянином України, дотримуватися принципів демократичного громадянства тощо (Державний стандарт, 2018: 89).

Соціальна і здоров'язбережувальна освітні галузі передбачають формування в учнів активної громадянської позиції, підприємливості, розвивати самостійність, здатність застосовувати моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших. Молодший школяр повинен уміти визначати альтернативи, прогнозувати наслідки, ухвалювати рішення, виявляти підприємливість та поводитися етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту (Державний стандарт, 2018: 8).

Для успішної реалізації в освітньому процесі вище охарактеризованого інтегрованого курсу «Я досліджую світ» майбутній учитель повинен знати змістове наповнення освітніх галузей, уміти здійснювати інтеграцію під час вивчення тем, будувати інтегровані уроки, володіти методикою проведення таких уроків, підбирати навчально-методичний матеріал, уміти ставити проблемі завдання, створювати різноманітні ситуації, моделювати, досліджувати, проводити експерименти та досліди.

Під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» студенти опановують ефективні методи здійснення освітнього процесу на уроках «Я досліджую світ». Детально вивчають групу продуктивних методів (метод проблемного викладу, евристичний (частково-пошуковий), дослідницький (пошуковий)). Здобувачі знайомляться із видами проблемних завдань, розуміють їх основне значення, різноманітність та методіку їх використання в освітньому процесі. Так, під час проведення інтегрованих уроків «Я досліджую світ», а саме у процесі формування природничої компетентності, варто використовувати проблемні завдання, які поділяються на такі групи:

1. *Проблемні завдання на засвоєння ознак, властивостей*, які вимагають зміни предметів. Наприклад: вивчення трьох станів води

(рідкий, твердий, газоподібний); склад ґрунту (глина, пісок, мінеральні солі, рештки тваринного і рослинного світу, повітря і т.д.); властивості повітря. Вивчення ознак і властивостей природничих об'єктів відбувається за допомогою експериментів і дослідів.

2. *Проблемні завдання на засвоєння нових понять* про предмети і явища природи. Наприклад: розподілити на групи тварин (вовк, заєць, ластівка, лелека, кінь, бджола, муха, сойка, жук, щука, окунь тощо).

3. *Проблемні завдання на встановлення взаємозв'язків між об'єктами природи*. Наприклад: перелітні й осілі птахи (Чому одні види птахів не змінюють свій спосіб життя, а інші змінюють?).

4. *Проблемні завдання на засвоєння нових знань та способи діяльності у цьому процесі*. Наприклад: вивчення об'єктів живої і неживої природи (вивчення через гербарії, колекції, вологі препарати, схеми тощо), здійснюється творча діяльність вивчення їх змісту та пошуку нових знань, використання у нових ситуаціях (Черненко, 2009).

Ефективним в освітньому процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» є використання методу проєктів, який дозволяє глибоко і детально дослідити теми. Створення проєкту – це не тільки пошук правильних відповідей на запитання, а усвідомлення учнями проблеми, з'ясування причин її виникнення, пошук шляхів розв'язання. Здобувачі вищої освіти знайомляться з різними видами проєктів (дослідницькі, інформаційні, творчі, ігрові, практичні тощо), послідовними етапами виконання проєктної роботи (пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний, контрольний) та методикою їх проведення.

Зазначимо, що знання методів проблемного викладу, дослідницького та методу проєктів дозволить майбутнім учителям початкової школи створювати проблемну ситуацію, формувати проблемне завдання, демонструвати послідовні етапи роботи, здійснювати опосередкований контроль за процесом сприймання та усвідомлення знань молодшими школярами. Майбутній учитель повинен правильно побудувати проблемне завдання для школярів. Лише тоді молодші школярі, розуміючи проблему, наполегливо будуть шукати шляхи її вирішення. При цьому вони є активними: сприймають,

усвідомлюють, осмислюють, запам'ятовують, міркують у групах та разом із учителем.

Вивчаючи тему «Підбір та використання засобів наочності на уроках «Я досліджую світ», студенти опановують інформацію про класифікацію та доцільність використання засобів. Досить широку сферу використання засобів наочності на уроці «Я досліджую світ», а саме: для визначення теми і мети уроку, передбачення очікуваних результатів, мотивації до навчання, створення проблемної ситуації, як джерело нових знань, як основа осмислення суті того чи іншого поняття, осмислення, запам'ятовування, систематизація та узагальнення знань, виконання практичних завдань (спостережень, дослідів, експериментів) (Савченко, 2002). Здобувачі знайомляться з різними видами засобів наочності (натуральні засоби – рослини, тварини, гербарії, колекції; образотворчі – малюнки, схеми, таблиці, фотографії, муляжі, моделі; інформаційно-технічні (аудіовізуальні) – відеоролики, презентації, грамзаписи, комп'ютерні ігри, слайди, короткі кінофільми тощо).

Ефективність використання засобів наочності залежить насамперед від обґрунтованого вибору в кожній конкретній ситуації. Студент усвідомлює, що підбір засобів наочності залежить від змісту і обсягу кожної логічно завершеної частини навчального матеріалу, мети та очікуваних результатів, рівня опорних знань, умінь і навичок, досвіду учнів, об'єктивних умов у яких реалізується освітній процес.

Зазначимо, що у майбутніх учителів закладів початкової освіти під час вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» формується здатність здійснювати *інтегроване навчання*. Студенти знайомляться з особливостями інтегрованого навчання в освітньому процесі, вивчають поняття «інтеграція» та її види, вчать здійснювати інтеграцію змісту різних освітніх галузей та систематизувати знання для вирішення практичних завдань (Інтеграція навчальних предметів, 2017).

На лабораторних заняттях здобувачі розробляють плани-конспекти інтегрованих уроків «Я досліджую світ», при цьому використовують знання про особливості та методику проведення цих уроків. Ефективними під час вивчення об'єктів природи та суспільного

оточення є уроки-дослідження, уроки-пошуки, уроки-розвідки, уроки-експерименти, уроки-експедиції, уроки-проекти і ін. (Волкова, 2001). Зазначимо, що такі уроки не мають чіткої структури. Студенти вчаться правильно визначати тему і мету уроку, передбачати очікувані результати, розробляти і пропонувати проблемні завдання для творчого пошуку знань самими учнями, підбирати необхідне обладнання та матеріали, організовувати роботу на уроці з дотриманням вимог здійснення освітнього процесу в Новій українській школі. Розробляючи конспекти уроків студенти передбачають діяльність учнів та розвиток критичного мислення під час вивчення тієї чи іншої теми, беручи до уваги таксономію Б. Блума (Пометун, 2019). Важливими є:

- *знання* – відбувається запам'ятовування різноманітної інформації: поняття, терміни, факти і ін.;

- *розуміння* – здійснюється сприймання інформації і відтворення її іншими формами: словами, зображеннями і ін.;

- *застосування* – використовуються засвоєні знання без зовнішньої підказки в новому контексті чи певних життєвих ситуаціях;

- *аналіз* – поділяється інформація на окремі складники, здійснюється порівняння, встановлюються взаємозв'язки і ін.;

- *синтез* – відбувається поєднання окремих частин або елементів у нове ціле;

- *оцінка* – формуються кількісні або якісні оцінки та судження (Пометун, 2019, с. 52).

Варто пам'ятати, що під час проведення інтегрованих уроків «Я досліджую світ» у молодших школярів формуватимуться *наскрізні вміння*, а саме: учні повинні розв'язувати проблеми, критично і креативно мислити, співпрацювати, ефективно спілкуватися, керувати своїми емоціями, виявляти ініціативу, вдумливо читати, оцінювати ризики й ухвалювати рішення, логічно доводити свою думку (Бібік, 2019: 16). У процесі проходження практики студенти реалізують свої здобуті теоретичні знання під час проведення уроків «Я досліджую світ».

Для перевірки сформованості компетентностей у майбутніх учителів початкових закладів ми провели фокус-групове опитування. Студенти були поділені на три групи у складі по 8 осіб. Розроблені запитання та завдання для здобувачів вищої освіти були спрямовані на відтворення знань щодо здійснення освітнього процесу в початковій школі, зокрема методикою проведення інтегрованих уроків «Я досліджую світ». Аналізуючи відповіді студентів, їх обговорення тієї чи іншої ситуації, висловлювання ними своїх власних думок, ми виявили домінуючі проблеми, що дозволили визначити сформовані професійні компетентності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження дає змогу стверджувати, що в майбутніх учителів закладів початкової освіти у процесі вивчення дисципліни «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» формуються такі професійні компетентності: предметно-методична – здатність правильно планувати та проводити уроки «Я досліджую світ»; інформаційно-цифрова – здатність володіти цифровими технологіями з метою пошуку інформації; педагогічне партнерство – взаємодія між учителем та учнями (учитель є рівноправним учасником освітнього процесу: консультантом, помічником, наставником); проєктувальна – здатність будувати дослідницько-пошукові завдання, створювати та здійснювати проєкти; інноваційна – здатність упроваджувати нові методи, засоби, сучасні педагогічні технології в освітній процес. Безперечно, в умовах Нової української школи проблема професійної підготовки вчителя є надзвичайно актуальною і потребує сучасних підходів щодо її розв'язання. Великої уваги потребує проблема реформування процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти (оновлення освітніх програм, навчальних планів, методів та засобів навчання тощо).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. *Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1–2 класи*. Київ : ТД «ОСНОВА-ЦЕНТР», 2018. С. 91–121.

3. Інтеграція навчальних предметів у початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : Матеріали інтернет-семінару / уклад. Л.Н. Добровольська, В.О. Чорновіл. Черкаси, 2017. 183 с.
4. Нова Українська школа. *Концептуальні засади реформування середньої школи* / загальна ред. М. Грищенко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 29.09.2021).
5. Нова українська школа : poradnik dla vchytelia / za zag. red. N.M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
6. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 50–58.
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (дата звернення : 29.09.2021).
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
9. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1–2 та 3–4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
10. Черненко Г.М. «Людина і світ» з методикою викладання у початковій школі : навчальний посібник для студентів педагогічних факультетів. Київ : «Міленіум», 2009. 174 с.

REFERENCES:

1. Volkova N.P. (2001) Pedagogika : posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [Pedagogy: Textbook for students of higher education institutions]. Kyiv : Academia Publishing Centre, 576 p. (in Ukrainian)
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity (2018) *Typovi osvitni prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity 1–2 klasy* [The State Standard for Primary Education Model. *Educational Programmes for General Secondary Education Institutions for Grades 1–2*]. Kyiv : OSNOVA-CENTER Publishing House, P. 91–121. (in Ukrainian)
3. Intehratsiia navchalnykh predmetiv u pochatkovii shkoli yak efektyvna forma navchannia molodshykh shkoliariv (2017) : Materialy internet-seminaru [Integration of Educational Subjects at Primary School as an Effective Form of Education for Elementary Schoolchildren] : Materials of an Internet Workshop / coauthored by L.N. Dobrovolskaia, V.A. Chernovola. Cherkasy, 183 p. (in Ukrainian)
4. Nova Ukrainska shkola (2017) *Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [The New Ukrainian School. *Conceptual principles of secondary school reform*] / general ed. by M. Gryshchenko. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (accessed 29.09.2021). (in Ukrainian)
5. Nova ukrainska shkola : poradnyk dlia vchytelia (2019) [The New Ukrainian School : Adviser for Teachers] / ed. by N.M. Bibik. Kyiv : Bukva LTD, 208 p. (in Ukrainian)
6. Pometun O., Hupan N. Taksonomiia B. (2019) Bluma i rozvytok krytychnoho myslennia shkoliariv na urokakh istorii [Bloom and the development of critical thinking of schoolchildren in history classes]. *Ukrainian Pedagogical Journal*. 2019. № 3. P. 50–58. (in Ukrainian)
7. Profesiinyi standart za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)» (2020) [Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of general secondary education", "Teacher of institution of general secondary education", "Teacher of primary education (with associate diploma)"]. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (date of reference : 29.09.2021).
8. Savchenko O.Ia. (2002) *Dydaktyka pochatkovoї shkoly* [Didactics of Primary School]. Kyiv : Genesa, 368 p. (in Ukrainian)
9. Typovi osvitni prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1–2 ta 3-4 klasy (2019) [Standard Educational Programmes for General Secondary Education Institutions: Grades 1–2 and 3–4]. Kyiv : Svitoch Publishing House, 336 p. (in Ukrainian)
10. Chernenko H.M. (2009) «Liudyna i svit» z metodykoiu vykladannia u pochatkovii shkoli : navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedagogichnykh fakultetiv ["Man and the World" on teaching methodology in primary schools: a textbook for students of pedagogical faculties]. Kyiv : Millennium, 174 p. (in Ukrainian)